

Forkærlighed beskæftiget sig med den sjællandske Bondestands Historie i det 19. Aarh. Det er en Periode, hvor der er en Vækst og Grøde overalt; Landboerne vinder efter de store Reforme i Slutn. af 18. Aarh. frem paa alle Maader, økonomisk og politisk, men ikke altid uden Kamp. Det er Førerne i denne enestaaende Fremskridtsbevægelse, Forfatteren skildrer biografisk, og samtidig yder han et meget værdifuldt Bidrag til Tidens Historie. Bogen vil derfor være af Interesse ogsaa uden for dens særlige Kreds, og den kan tjene til Forbillede for andre Forfattere af fortjente Landboeres Levnedsskildringer. Nu bør man, som Jens Peter Jensen har gjort det, samle Stoffet til disse Foregangsmænds Historie; paa et senere Tidspunkt kan det være svært at faa fat paa. Det vil være en smuk Opgave for Amtsaarbøgerne at bringe enkelte Biografier af de ledende Personer i det 19de Aarhundredes Landbobevægelse i hvert Amt; de maa helst skildres, mens de endnu er i frisk Minde, saa kan Eftertiden benytte disse Skildringer som historiske Kilder.

Gunnar Knudsen.

DANSK PROVINSTOPOGRAFI.

CHR. HEILSKOV: *Dansk Provinstopografi*. Historisk-topografisk Tidsskrift-Index for Danmark udenfor Hovedstaden. Udg. med Understøttelse af Undervisningsministeriet. Kbh. 1920. Emil Wienes Boghandel.

Det er en meget fortjenstfuld Opgave, som her er taget op. Enhver, der sysler med et Steds Historie, vil af Erfaring kende til det utrolig store Arbejde, der kan være forbundet med at finde, hvad der tidligere har været fremme om det paagældende Sted, eller hvor vanskeligt det kan være at fremskaffe en Afbildning eller et Prospekt fra ældre Tid. Det kan være en aarelang Jagt gennem hele den danske Litteratur, ofte tilsyneladende fuldkommen haabløs, men i et Øjeblik, hvor alt synes udtømt, lønnet med et pragtfuldt Fund, hvorefter Jagten fortsættes med forøget Iver. Sporsansen udvikles til det utrolige, og denne Detektivvirksomhed, hvis sportslige Side Sophus Bauditz har skildret saa mesterligt, sætter stadig nye Rekorder. Naar der nu udgives et Historisk-topografisk Tidsskrift Index, hvori alle Litteraturhenvisninger skulde være samlet, gaar ligesom Spændingen af det hele; det bliver mere prosaisk, og saa kan enhver drive lokalhistoriske Studier med samme Udsigt til at faa alt med.

Imidlertid turde det være paa sin Plads at berolige dem,

der maatte nære saadanne Følelser, med, at denne Frygt absolut vilde være ugrundet. Ganske vist er det foreliggende Værk særdeles omfangsrigt (531 Sider), men udtømmende er det ikke. Udgiveren indrømmer ogsaa dette, men jeg kan ikke se rettere, end at den Omstændighed, at han benytter Undertitlen Hist.-topogr. Tidsskr.-Index, netop vil virke i Retning af at bibringe Publikum den Opfattelse, at man her har en systematisk Indholdsfortegnelse til det foreliggende Stof. Ved »Tidsskrift-Index« forstaas jo almindelig et saadant Værk, og til Sammenligning kan henvises til Sv. Dahl og Th. Døssings fortrinlige Værk: Dansk Tidsskrift-Index, hvoraf nu 4de Aargang (1918) foreligger. Havde Udgiveren kaldt Værket »Samlinger til Dansk Provins-topografi« el. lign., vilde han have undgaaet at blive misforstaaet paa denne Maade.

Udgifveren har gennem en Aarrække gennemgaaet et betydeligt Antal Tidsskrifter og deraf uddraget de lokalhistoriske Artiklers Titler. Dette Arbejde er gennemført for de fleste Tidsskrifters Vedkommende til 1912 incl.; men for nogle Tidsskrifter, som Aarbøger for nord. Oldkyndighed, Danske Studier, Fra Arkiv og Museum, Historisk Tidsskrift, de historiske Amts-aarbøger, Personalhistorisk Tidsskrift, Saml. til jydsk Hist. og Topografi, Illustreret Tidende og Turisttidende er det ført op til 1918. Med Hensyn til Arbejdet bemærker Udgiveren: »At jeg ikke har gennempløjet *samlige* Danmarks umaadelige mange Tidsskrifter, vil man vist let tilgive mig, men maaske ikke, at Rub og Stub i de gennemgaaede ikke er medtaget. Men ét Sted *maa* der dog sættes en Grænse, hvis et Arbejde af denne Art i det hele taget skal faa en Ende«. Det skal indrømmes Udgiveren, at der er en Del Tidsskrifter, som man helt kan se bort fra i denne Forbindelse, hvori der ifølge Sagens Natur ikke vil komme topografiske Artikler, men der savnes i høj Grad en Fortegnelse over, *hvilke* Tidsskrifter der er systematisk gennemgaaede. En saadan Fortegnelse vilde straks fortælle Brugeren af Bogen, *hvor* der er søgt, og derved begrænse en mulig Opgaves Omfang; der kan altid blive nok at søge igennem; endda. At et Tidsskrift lejlighedsvis citeres, betyder aabenbart ikke, at det er systematisk gennemgaaet; eksempelvis finder jeg 2 Citater fra Sorø Amtstidendes Søndagstillæg — derfra kunde tages 100 andre ligesaa gode; derimod ser det f. Eks. ud til, at Randers Dagblads Søndagstillæg er blevet flittigere benyttet. Derfor vilde en Fortegnelse over de gennemgaaede Tidsskrifter absolut være paa sin Plads, og det er en betydelig Mangel, at den ikke er der. I Forbindelse med en

saadan Fortegnelse kunde have været angivet faste Forkortelser, hvormed Tidsskrifterne citeredes; herved kunde have været sparet en Mængde Plads.

Udg. gør som anført selv opmærksom paa, at han ikke har medtaget Rub og Stub i det gennemgaaede. Jeg har derfor faaet Lyst til at foretage en Stikprøve med en af hans vigtigere Kilder, Amtsaarbøgerne, som han if. Opgivelsen i Forordet har medtaget til 1918. Jeg har taget det udkomne af Hist. Aarvog for Sorø Amt og sammenholdt det med foreliggende Tidsskrift-Index. Det viste sig da, at der manglede overraskende mange Afhandlinger, nemlig: 1912: G. Knudsen: Hellig Anders. J. P. Jensen: Lars Hækkerup. — 1913: J. V. Christensen: Ringsted Kloster i skiftende Tider. Th. J. Spange: Egeslevmagle i Tiden omkr. 1850. Chr. Pedersen: Et Bidr. til Færgefartens Hist. F. Matthiessen: Sorø for Hundrede Aar siden. J. Andersen: Bidr. til Boeslunde Sogns Hist. P. Schjærff: Sorø Klosters og Skoles Hist. 1536—1737. — 1914: L. Pedersen: Fra Enø Bylav. J. Nissen: Alterkalken i Hemmeshøj Kirke. G. Knudsen: Vaarby Aa. — 1915: H. Ussing: Stednavne i Sorø Amt. P. Arnskov: Postgaard og Posthuse i Slagelse gen. Tiderne. J. V. Christensen: En Bonde fra Kamp-tiden. J. Nissen: Kirkeklokkerne i Hemmeshøj. F. Matthiessen: Krebsekroen, og: Billeder fra det gl. Sorø. — 1918: Alle Artikler mgl.

Forholdet er da det, at han af Aarg. 1912 har et Par Artikler, af 1913 ingen, af 1914 kun en af ham selv forfattet Artikel, af 1915 ingen; 1916 og 1917 er fuldstændig meddelt; 1918 mangler helt.

Skulde denne Prøve være typisk for Arbejdets Fuldstændighed, ser det ikke godt ud. I alle Tilfælde viser det, at Tidsskrifterne ikke er systematisk gennemgaaede. Men efter at dette er fastslaaet, vil der være Grund til at se paa, hvad Nytte man kan have af Værket i den foreliggende Form.

Det er klart, at en Samling af dette Omfang maa indeholde en Mængde gode, brugbare Henvisninger. Særlig skal der peges paa, at en Del lidet benyttede Tidsskrifter fra 18de og første Halvdel af 19de Aarh. er blevet gennemgaaede, og at talrige Billedblade, som Illustreret Tidende og andre samtidige og ældre Blade af samme Karakter udgør en meget væsentlig Post blandt de meddelte Henvisninger, og der er i hver enkelt Notits anbragt en Stjerne, naar Artiklen er illustreret. Ordningen er rent alfabetisk indenfor de enkelte Amter, hvad der er meget praktisk, naar man søger en enkelt Oplysning; til

topografisk Brug vilde en Ordning efter Sogne dog nok have været at foretrække, da sammenhørende Stof ellers let bliver spredt over hele Alfabetet.

Værket fortjener Paaskønnelse, som det flittige Samlerarbejde det er, og 7 af Amtssamfundene har ogsaa vist Forstaaelse for dets Nytte ved at tage Særtryk deraf til deres Medlemmer. Men det vækker Interessen for engang at faa det systematiske, fuldstændige topografiske Tidsskrift-Index, som ikke er overflødiggjort med dette Værk, og hvortil dette vel desværre ikke engang kan danne Grundlaget, fordi det ikke indenfor sine Rammer har tilsigtet Fuldstændigheden. Opgaven er stor og ikke egnet til stykkevis Løsning gennem de enkelte Amtssamfund, men her er muligt en Fremtidsopgave for Dansk historisk Fællesforening.

Gunnar Knudsen.

DANSKE LANDSBYER.

HENRIK LARSEN: *Nogle Oplysninger og Bemærkninger om danske Landsbyer* (Særtryk af Aarb. for nordisk Oldkyndighed og Historie 1918). Kbh. 1919.

Siden P. Lauridsens afhandling om *Den gamle danske Landsby* (i Poul Bjerges Aarbog f. dansk Kulturhist. 1899) har de deri fremsatte meninger om bol og solskifte vist været så at sige enerådende. De gik ud på, at *bol* er en ældgammel form for jordfordeling i landsbyen, således at hvært bol (som igen kunde være en flere gårde) havde større sammenhængende agerstykker i byens agerland, og således at disse stykker skulde være lige gode for hvært bol. Sådant en fordeling kunde vanskeligt foretages andet end i marker med ret ensartet jordbonitet, og derfor blev boldelingen ved den fortsatte opdyrkning forældet. Den blev derfor i Valdemarstiden afløst af en omregulering, *solskiftet*, som gav alle gårdene i byen ligelig ret til markjorden efter deres størrelse og beliggenhed i byen, og som førte til det berygtede fællesskabssystem: ager om ager, så marken til en enkelt gård kunde være fordelt på halvhundrede steder i bymarken. Hvor forholdene i oldtiden havde hindret en by i at bolskifte, havde man måttet nøjes med at fordele jorden efter et skøn (tokkejord), således især i skovegnene. *Boldelingen* er altid det ældste, *tokkejord* og *sofald* de nyere former, som fører over i stærkere fællesdrift, end boldelingen med sine forholdsvis store stykker havde krævet.

H. Larsen prøver nu, væsentlig med det samme materiale, som P. Lauridsen brugte, om disse resultater kan stå for en